

Editorial: Věděli jste, že (možná) porušujete autorská práva?

Není tajemstvím, že se publikační prostředí (nejen) v české pedagogice začíná proměňovat v duchu neoliberálních imperativů internacionalizace, interdisciplinarity, využitelnosti, citovanosti, excelence a prosperity. Mnohé z reprezentativních i méně reprezentativních pedagogických časopisů na tento tlak reagovaly rozhodnutím, že budou vycházet – výhradně či částečně – v anglickém jazyce. To se týká také PedOr s tím, že od roku 2013 bude vycházet jedno z 6 čísel v angličtině. Toto rozhodnutí s sebou ale přináší závažné důsledky, které si začínají redakce časopisů dříve či později uvědomovat. Pokud se redakce časopisu rozhodne opustit ochranný kokon českého jazyka, ocitá se tvář v tvář celosvětovému odbornému diskursu. Je třeba počítat s tím, že autoři i čtenáři na celém světě budou moci posoudit jazykovou i odbornou úroveň publikovaných textů. Kromě jazykové a odborné úrovně rukopisů jsou redakce a vydavatelé časopisů nuceni přijmout a dodržovat mezinárodní etické i publikační standardy.

Jedním ze základních publikačních standardů ceněných a vyžadovaných především ve vědecky a publikačně vyspělých zemích, je dodržování autorského práva. Jedná o poměrně složitou právní oblast, jejíž význam je u nás relativně podceňován. Neznalost nebo bagatelizování autorského práva může mít přitom závažné důsledky pro autory rukopisů i pro časopisy, které potenciálně problematické texty uveřejní.

Čtenáři PedOr, kteří mají zkušenosti s publikováním v časopisech a monografiích vycházejících v prestižních zahraničních vydavatelstvích by mohli potvrdit, že otištění jejich rukopisů je v časopisech s mezinárodním dopadem většinou podmiňováno smlouvou, ve které se autor vzdává autorských práv ve prospěch vydavatele. Tato smlouva často obsahuje také prohlášení, v němž autor potvrzuje, že v rukopisu nejsou dotčena autorská práva třetích osob. Toto prohlášení má zpravidla následující nebo obdobné znění: „Autor prohlašuje, že text rukopisu a použitý obrazový materiál (fotografie, obrázky, schémata, grafy, tabulky apod.) jsou jeho vlastním originálním dílem. Pokud tomu tak není, je autor povinen k rukopisu přiložit souhlas majitelů autorských práv k opětovnému publikování převzatého (příp. přeloženého) obrazového materiálu v tištěné i digitální podobě.“

Jelikož od roku 2013 PedOr vychází také v angličtině, redakce bude usilovat, aby všechny rukopisy publikované v češtině i angličtině byly v souladu s uvedeným prohlášením. Pro autory z toho vyplývá, že v případech, kdy ve svých rukopisech používají obrazový materiál dříve publikovaný v jiném časopisu, monografii či sborníku, již nebude dostačující pouze uvést zdroj, ze kterého byly přetištěny obrázky, schémata, či modely převzaty. Po autorech těchto rukopisů bude navíc vyžadováno povolení od držitelů autorských práv znovu publikovat obrázek, schéma či tabulku (většinou se

jedná o vydavatele časopisů a knižních publikací) v PedOr. Redakce tímto reaguje na vstup časopisu do mezinárodního vědeckého prostoru a zároveň se zavazuje, že prostřednictvím vydavatele PedOr bude propagováno a zároveň chráněno intelektuální vlastnictví autorů publikovaných rukopisů.

Důraz na ochranu autorských práv je do jisté míry reakcí na změnu publikačních praktik velkých zahraničních vědeckých vydavatelství. Ceny za předplatné tištěných i elektronických časopisů neustále rostou a ani knihovny nejprestižnějších univerzit si již nemohou dovolit zajistit předplatné všech časopisů, které jejich zaměstnanci i studenti potřebují. Vydavatelé časopisů jsou nuceni se tomuto trendu přizpůsobit a hledají nové cesty, jak zvyšovat své zisky. Jednou z těchto cest je přenášení svých nákladů ze čtenářů na autory. V praxi to znamená, že publikované články jsou často k dispozici zdarma, nicméně autoři jsou nuceni platit nemalé publikační poplatky za uveřejnění svých textů. Ceny se často pohybují v řádech tisíců až desetitisíců Kč. Další způsob zvyšování příjmů vydavatelů vědeckých časopisů je prodej autorských práv. O tom, že se jedná o výnosný byznys, je možné přesvědčit se na internetových stránkách organizace *Copyright Clearance Center* (www.copyright.com), která zastupuje nejvýznamnější světové vydavatele vědeckých publikací. Právě zde je možné po vyplnění patřičného formuláře získat povolení k opětovnému publikování obrazového materiálu, například v PedOr. Jednoduchým odkazem sloužícím k získání, resp. nákupu autorských práv (*rights and permissions requests*) je doprovázena také většina článků obsažených v běžně užívaných vědeckých databázích. Výjimečně, zejména pokud se jedná o monografie staršího data vydání, je třeba o získání autorských práv požádat jejich majitele prostřednictvím elektronické pošty. Doporučujeme v žádosti uvést citační řádek zdrojového příspěvku, číslo a název požadovaného obrázku a přesně popsat, jak bude tento obrázek využit. V daném případě se jedná o překlad a opětovné publikování obrázku v tištěné i elektronické verzi PedOr.

S přihlédnutím k ceně autorských práv za opětovné publikování obrazového materiálu, která zpravidla činí stovky až tisíce Kč, je třeba zvážit, zda je nezbytně nutné převzatý obrázek, model či schéma v textu využít, nebo se jedná spíše o zbytečný doprovodný nebo ilustrační materiál. Pokud (re)publikování není nutné, doporučujeme obrazový materiál nahradit slovním popisem převzatého obrazového materiálu doplněným případným vysvětlením či interpretací. Zcela výjimečně jsou autorská práva poskytována zdarma, a to především původním autorům zdrojových rukopisů. Pokud by autor obrazový materiál použil bez povolení, může toto jednání držitel autorských práv považovat za podnět k nejrůznějším sankcím vůči autorovi článku a vydavateli časopisu, v němž byl tento článek byl publikován.

V zájmu zachování korektních vztahů s autory rukopisů i držiteli autorských práv prosíme autory i čtenáře o pochopení a pevně věříme, že PedOr bude i nadále představovat rychlou a bezplatnou cestu k šíření i získávání nového a originálního pedagogického vědění.

Petr Knecht